
Opschudding in Apeldoorn

'Meidenbende mishandelt vrouwen met blond haar' kopt de *Apeldoornse Courant* op woensdag 14 februari 1996. *NRC Handelsblad* bericht diezelfde avond op de voorpagina dat de Apeldoornse politie vier meisjes heeft aangehouden die verdacht worden van mishandeling van leeftijdgenoten. De volgende ochtend brengen ook andere landelijke kranten het nieuws. Zo schrijft *De Telegraaf* op de voorpagina: 'Meisjesbende mishandelde blondines' en *de Volkskrant* weet over de 'bende tienermeisjes' te melden: 'Ze zijn allemaal van allochtone afkomst'.

Meisjes die rake klappen uitdelen zijn nieuws, zelfs voorpaginanieuws. Dat heeft de politiewoordvoerder uit Apeldoorn geweten. Twee weken later verzucht hij: 'Het is een circus. Ik word helemaal wezenloos gebeld. Turkije, Australië, Amerika: iedereen wil de Apeldoornse meidenbende in zijn uitzending. Als het om agressieve vrouwen gaat, is de verontrusting blijkbaar groter' (*Apeldoornse Courant*, 2 maart 1996).¹

Op 4 maart laat het *Algemeen Dagblad* deskundige Vasterman, docent massacommunicatie aan de Hogeschool Utrecht, aan het woord over het 'mediahypevirus'. Het fenomeen meisjesbende heeft volgens Vasterman alles in zich om tot een *hype* uit te groeien: volgens de plaatselijke politie is er meer aan de hand, de eerste belangengroepen hebben zich al gemeld en 'als andere tot dusver losse incidenten straks onder dezelfde noemer worden gebracht, hebben we een nieuwe trend gecreëerd'.

De commotie over de gebeurtenissen in Apeldoorn was groot, maar is de meidenbende inderdaad een echte hype geworden? Welke rol speelden de media, politie en justitie en andere autoriteiten en belangengroeperingen in de berichtgeving en beeldvorming over gewelddadige meisjes? Wat maakt geweld gepleegd door meisjes tot zo'n mediagevoelig onderwerp? Hoe belangrijk was in deze kwestie het etnische element: de informatie dat het zou gaan om donkere meisjes die het voorzien hadden op 'blondines'? Maar laten we bij het begin beginnen: wat was er nu eigenlijk precies gebeurd?

Blauwe plekken

Aan de hand van de processen verbaal valt de geschiedenis van 'de Apeldoornse meidenbende' als volgt te reconstrueren.²

Op woensdag 7 februari doet Henk de Groot aangifte van geweld (openlijk geweld met vereende krachten tegen personen) gepleegd tegen zijn vijftienjarige dochter Anouk.³ Zij is op vrijdagavond, soosavond, slachtoffer geworden tijdens een vechtpartij, eerst bij het buurthuis, later op de avond in het park. Anouk en haar belagers kennen elkaar 'uit de stad'. De meisjes krijgen die avond ruzie, waarbij het verwijt aan het adres van Anouk is dat zij 'zat te flikflooiën' met de vriendjes van anderen. Er wordt gescholden, aan haren getrokken en geschopt en Anouk, die zich overigens danig weert, loopt flinke klappen en trappen op. De overmacht is groot - er zijn zeven verdachten - maar ze weet uiteindelijk te ontkomen. De huisarts constateert blauwe plekken over het hele lichaam en een bult op haar hoofd.

Deze confrontatie vindt, en dat is opmerkelijk aan deze geschiedenis, niet het weekend tevoren of een paar weken daarvoor plaats. Nee, het incident speelt zich af op 6 oktober 1995. Er gaan dus vier maanden overheen eer vader De Groot naar de politie stapt. Waarom wordt er nu pas werk van gemaakt? Uit het proces verbaal van 7 februari blijkt vervolgens dat Anouks vader wel degelijk de maandag na de vechtpartij aangifte heeft gedaan, maar daarvan is kennelijk geen proces verbaal opgesteld. Op maandag 9 oktober zoeken een paar van de meisjes van de vechtpartij van vrijdag Anouk op school op. Het blijft op het schoolplein niet bij dreigen en weer loopt Anouk klappen op. 's Avonds besluit haar vader aangifte te doen en dat komt Anouk de volgende dag op nog meer bedreigingen te staan: ze zou nu 'echt vette problemen krijgen', aldus een delegatie van drie meisjes. De schrik zit er bij Anouk goed in, ze blijft een paar dagen thuis van school en durft een tijd de stad niet meer in. Toch duurt het tot februari voor de zaak aan het rollen komt.

Op 6 februari worden op het Apeldoornse politiebureau verdachten gehoord in een andere zaak waarin meisjes geweld gebruiken. Slachtoffer in deze zaak is de zeventienjarige Veronica Valk. Zij doet op 19 januari aangifte van wat haar op 16 januari overkwam. Die dinsdagmiddag is zij in het centrum van Apeldoorn mishandeld door vier meisjes. Ze kent deze meisjes van school en weet, zo vertelt ze de politie, dat het dezelfde groep is die ook Anouk de Groot belaagde. Veronica is, tot bloedens toe, in haar gezicht gestompt en getrapt omdat ze met Anouk 'gepraat zou hebben over kankerturken'. Dit tot kennelijk ongenoegen van de verdachten, van wie twee van Turkse afkomst zijn. De dokter constateert bij Veronica kneuzin-

gen en ze kan niet naar school vanwege pijn en angst. Ook de school neemt contact op met de politie.

Kennelijk besluit vader De Groot opnieuw aangifte te doen als hij hoort dat ook Veronica Valk dat gedaan heeft. Mogelijk doet hij dat op uitnodiging van de politie. In ieder geval worden de vechtpartijen begin februari 1996 een kwestie en de Apeldoornse recherche begint een onderzoek.

Op 7 februari, de dag dat De Groot zich bij de politie meldt, wordt ook Evelien Verheyen, slachtoffer in een andere zaak, gehoord. Haar vader had twee maanden geleden, op 9 december, aangifte gedaan van wat de veertienjarige Evelien op donderdagavond 7 december in Apeldoorns overdekte winkelcentrum overkwam. Evelien was, samen met een paar vrienden en vriendinnen, naar de film geweest en wordt als ze uit de bioscoop komt, zo tegen winkelsluitingstijd, lastig gevallen door zes meisjes van buitenlandse herkomst. Deze meisjes treiteren haar, duwen en trekken tot ze op de grond valt en schoppen dan na. Volgens Evelien, die blauwe plekken, een pijnlijke pols en schaafwondjes op haar benen opliep, gebeurde het 'zomaar, zonder enige aanleiding'. Een van de verdachten verklaart: 'We hebben de zaak gewoon uitgelokt. Zij heeft geen aanleiding gegeven'.

De daarop volgende dagen hoort de Apeldoornse politie verschillende slachtoffers en verdachten en een week later, op 14 februari, gaat er een persbericht de deur uit over 'Mishandelingen en terreur door jonge vrouwen'. De politie doet onderzoek, aldus het bericht, naar een groep meisjes van zo'n twintig personen, die zich veelvuldig hebben schuldig gemaakt aan mishandeling van leeftijdgenoten. Vier verdachten zijn inmiddels aangehouden en ingesloten en meer aanhoudingen worden verwacht. Het bericht eindigt met: 'Uit het onderzoek blijkt verder dat veel slachtoffers uit angst voor terreur geen aangifte van mishandeling hebben gedaan'. In de *Apeldoornse Courant*, die het bericht nog diezelfde middag brengt, vraagt politiewoordvoerder Dillen meisjes die mishandeld zijn en dat niet gemeld hebben bij de politie dat alsnog te doen. 'Ook de ouders van deze meisjes roepen wij op om vooral contact met de politie op te nemen'.

Deze oproep vindt gehoor. Op 15 februari legt Mineke Rutten, achttien jaar, een verklaring af over hoe zij en haar vriendin op vrijdagmiddag 8 december door zo'n tien volstrekt onbekende meisjes in de Hoofdstraat lastig gevallen en geschopt werden. Op 19 februari meldt Laura Kok, zeventien jaar, bij de politie een voorval uit oktober: samen met een vriendin werd ze, zonder enige aanleiding, op de fiets lastig gevallen door vier onbekende, buitenlandse meisjes. Destijds durfde ze er niet mee naar de politie te gaan en nu doet ze dat op aandringen van haar ouders. Op 20 februari doen Lisa de Wit en Lotte de Boer, allebei zeventien, aangifte van incidenten in juli, dat was in de zomervakantie, en september. Een paar

van hun belaagsters - ook hier wordt aan haren getrokken, getrapt en geslagen - zijn bekenden van Lisa en Lotte en net zo Nederlands als zichzelf. Tijdens het onderhoud op het politiebureau brengt Lisa een artikel in de krant over de meidengroep ter sprake. Op 23 februari worden nog eens drie nieuwe zaken gemeld. In alle drie de gevallen verwijzen de meisjes (of hun moeder) naar kranteberichten die hen doen besluiten alsnog aangifte te doen.

De Apeldoornse politie verwerkt niet alleen al deze nieuwe aangiften, ook oude processen verbaal worden doorgenomen en destijds binnengekomen meldingen gerubriceerd onder de noemer 'mishandelingen en terreur door jonge vrouwen'. Op 27 februari heeft de politie, aldus een persbericht, meer dan vijftientig aangiften verzameld en zes verdachten aangehouden. Het team dat aan de zaak werkt is 'flink uitgebreid'. Het wordt krokusvakantie en het streven is in deze week zoveel mogelijk slachtoffers, verdachten en getuigen, van wie de meesten leerplichtig zijn, te horen.

Medio maart heeft de politie 25 meisjes aangehouden en verhoord. Onder hen zijn zowel meisjes van allochtone als van autochtone herkomst. Zestien meisjes zijn na verhoor heengezonden, negen zijn voorgeleid aan de officier van justitie in Zutphen. Van deze negen meisjes zijn op 15 maart nog zeven meisjes in bewaring gesteld. De politie beschouwt 'het onderzoek naar de mishandelingen van een aantal meisjes in het centrum van Apeldoorn' als 'nagenoeg afgerond' (Persbericht Politie Noord-en Oost-Gelderland, 15 maart 1996).

In juni moeten dertien verdachten zich bij de officier van justitie melden voor een 'Onderhoud ten parkette'. De een na de ander wordt streng toegesproken, waarmee de zaak is afgedaan. Sommigen moeten nog een paar uur dienstverlening doen, zoals Claudia Dijkstra, zestien jaar en gehoord in verschillende zaken. Zij was er die avond bij waarop Anouk de Groot het in een vechtpartij ontgelden moest en ze heeft bekend Lotte de Boer tijdens het incident in de zomervakantie 'een knietje' te hebben gegeven. Claudia moet zestien uur werken in een instelling die geestelijk gehandicapten opvangt en daarvan een verslag schrijven.

De zwaarste zaken komen voor de kinderrechter in Zutphen. Deze zittingen vinden, omdat het om minderjarigen gaat, plaats achter gesloten deuren. Op 13 september behandelt de kinderrechter negen zaken. De zwaarste straf krijgt Nezahat Kabak, inmiddels achttien jaar oud. Zij krijgt vijf maanden jeugddetentie, waarvan 102 dagen voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. De onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is met aftrek van de dagen die ze, lopende het onderzoek, al vast zat. Per saldo komt het erop neer dat ze geen verdere vrijheidsstraf krijgt. Nezahat wordt veroor-

deeld wegens betrokkenheid bij de vechtpartij van Anouk de Groot. Ze bekent Anouk die vrijdagavond geschopt te hebben: met recht, vindt ze, want 'zij begon'. Nezahat was ook een van de belagers van Veronica Valk, die het moest ontgelden omdat ze geprobeerd had hen tegen diezelfde Anouk op te zetten. Nezahat geeft toe dat het misschien niet eerlijk was, met z'n vieren tegen één, maar 'we schopten niet tegelijk maar om de beurt'. De derde zaak waaraan Nezahat wordt schuldig bevonden, betreft een vechtpartij bij een school in november, waarbij het slachtoffer, een meisje van zeventien jaar, een blauw oog en kneuzingen opliep. Nezahat ging destijds mee met een vriendin die 'problemen had' met het slachtoffer en toen er gevochten werd heeft ook Nezahat een klap gegeven. Maar toen haar vriendin met een mes dreigde heeft ze haar tegengehouden en zo erger weten te voorkomen.

De kinderrechter geeft in de Apeldoornse meisjeszaken voornamelijk voorwaardelijke jeugddetentiestrafen. De onvoorwaardelijke straffen worden omgezet in taakstraffen. Daarnaast krijgen de meisjes sociale vaardigheidstrainingen en reclasseringsbegeleiding opgelegd.⁴ In september 1996, als de kinderrechter deze uitspraken doet, is iedereen weer op vrije voeten. Een nieuw schooljaar is begonnen.

Circus

Pas maanden na de eerste incidenten wordt het een kwestie. Er is zonder twijfel al langer over gepraat door meisjes op school, in de stad, met vriendinnen onder elkaar, met ouders en in enkele gevallen zelfs met de politie. De politie handelt dergelijke voorvallen doorgaans af op het bureau met een geef-elkaar-een-hand-en-wegwezen. In februari verandert dat en komt de politie tot een andere taxatie: hier is meer aan de hand. Nieuwe zaken worden onderzocht, afgedane zaken opnieuw bekeken en een persbericht over 'mishandelingen en terreur door jonge vrouwen' gaat de deur uit. Dan komt de zaak pas goed op gang. De telefoon op het Apeldoornse politiebureau staat niet meer stil: voortdurend bellen bezorgde ouders en nieuwsgierige journalisten.

Van dit persbericht bestaan twee versies in het dossier van de arrondissementsrechtbank te Zutphen. In de eerste versie staat de zin: 'De allochtone meisjesgroep ging dikwijls zeer hardhandig te werk tegen hun blanke vrouwelijke slachtoffers'. De bijvoeglijke naamwoorden 'allochtone' en 'blanke' zijn - door de persofficier? - doorgestreept. De later veel geciteerde frase: 'De dames hadden het speciaal gemunt op blondharige goed ogende meisjes', blijft in de definitieve versie gehandhaafd. Terwijl justitie

terughoudendheid bepleit in de berichtgeving over de etnische componenten van de zaak, heeft de politie daar kennelijk minder moeite mee. Op 14 februari 1996, de dag waarop het bericht de deur uitgaat, weet *NRC Handelsblad* al te melden dat in Apeldoorn allochtone meisjes van verschillende etnische afkomst vooral blonde meisjes mishandelden. 'Uit de verhoren leidt de politie af dat verveling, agressie en jaloezie een rol speelden. De meisjes zeiden over hun slachtoffers dingen als "Het zijn teringwijven, ze pakken onze vriendjes af" en "Ze mogen veel meer dan wij"'. Ook *de Volkskrant* en het *Algemeen Dagblad* melden de volgende ochtend dat in Apeldoorn een allochtone meidenbende actief is. Journalisten die de politiewoordvoerder opbellen krijgen blijkbaar zonder meer de informatie die uit het persbericht moest worden weggelaten. Alleen *De Telegraaf* maakt slechts melding van blondines en blondjes als slachtoffers. Deze krant stelt pas de volgende ochtend de lezers op de hoogte van de allochtone herkomst van de daders.

Terwijl in het persbericht sprake is van 'verdachten' die opereren 'in groepsverband en in een wisselende samenstelling', schrijven de kranten van meet af aan over een meisjesbende, meidenbende danwel terreurbende. Niet alleen de schrijvende pers, ook radio en televisie, waaronder het NOS-journaal, besteden aandacht aan de kwestie en de noemer waaronder dat gebeurt is nu steevast 'de Apeldoornse meidenbende'. Zelfs buitenlandse televisiestations tonen zich geïnteresseerd en dit brengt de politiewoordvoerder tot de hierboven geciteerde verzuchting dat het 'een circus' is. Niet iedereen is blij met deze publieke belangstelling. In overleg met het openbaar ministerie besluit de politie tot meer terughoudendheid in de berichtgeving over de voortgang van het onderzoek. De politievoorlichter die zo enthousiast zijn werk deed, gaat met vakantie. Een ander neemt zijn taak over en dan volgen de eerste relativeringen van de ernst van de zaak.

'Politie wordt gek van vragen over meidenbende', aldus de *Apeldoornse Courant* van 9 maart. 'Apeldoorn was even hot news. De achtste stad van Nederland verwierf zich zo maar een plaats op de internationale landkaart. Uit Engeland, de Verenigde Staten, ja zelfs Australië, bestond de afgelopen weken belangstelling voor het fenomeen: de meidenbende. De media stortten zich vol overgave op deze smaakvolle brok nieuws. Geen novum, maar wel bijzonder omdat het om allochtone meisjes gaat die het voorzien zouden hebben op mooie, vaak blonde seksegenoten. Maar is er wel sprake van een heuse bende?' De regionale krant heeft zo z'n twijfels en 'de media' die minder genuanceerd te werk gaan zijn vooral 'de anderen', waarmee de lokale krant zich plaatst tegenover de rest van de wereld.

De gelederen lijken zich te sluiten: het valt allemaal wel mee hier in Apeldoorn. Justitie brengt een persbericht uit met de boodschap dat de

term bende te zwaar uitgedrukt is voor de incidenten die zich hebben voorgedaan. Deze afzwakking wordt overgenomen door de landelijke pers, voorzover die nog aandacht aan de kwestie besteedt. Dat neemt niet weg dat onder de slachtoffers wel degelijk de indruk bestond dat het een bende was en bij de politie aanvankelijk ook. En afgaand op de processen verbaal moet worden gezegd dat sommige van de verdachten echt hun best hebben gedaan aan deze beeldvorming mee te werken. Zo vertelt Gabriëlla tijdens een verhoor op 19 februari: 'Onderling was de sfeer altijd goed. Wij waren aardig voor elkaar (...) omdat wij door dik en dun voor elkaar opkwamen ontaarde dit wel eens in agressie. (...) Als wij hoorden dat een meisje over ons had geroddeld, zochten wij dit meisje op (...) wij wilden de meisjes bang maken.' Twee dagen later vertelt ze verder: 'Kennelijk is het als een lopend vuurtje door Apeldoorn gegaan (...) dat konden we merken als we door de stad heen liepen. Alle leeftijdsgenoten gingen voor ons aan de kant. De groep was een eenheid. Dit gaf mij het gevoel dat niemand ons wat kon maken. De code in de groep was dan ook dat wij altijd voor elkaar op zouden komen.'

Incident of trend

Het meisjesgeweld in Apeldoorn had, zou men zo zeggen, alles in zich om tot een mediahype uit te groeien. Het ging om geweld op straat waarvan, volgens de berichten, argeloze, onschuldige voorbijgangers het slachtoffer werden. Bovendien waren die slachtoffers meisjes - zelfs 'goed ogende blondines' - en, wat het nog spectaculairder maakte, ook de daders waren meisjes. De daders zouden vooral donkere meisjes van buitenlandse afkomst zijn. Jongens die geweld gebruiken, of het nu allochtone of autochtone jongens zijn, zijn aan de orde van de dag. Gewelddadige meisjes zijn veel zeldzamer en hebben dus meer nieuws waarde. Jeugdcriminaliteit in het algemeen en het veronderstelde toenemende geweld onder jongeren in het bijzonder, lenen zich goed voor verontrust getoonzette beschouwingen over maatschappelijke verloedering, normvervaging en de jeugd van tegenwoordig. Bij meisjescriminaliteit komt daar nog een aspect bij: de gevolgen van feminisme en emancipatie. Nu meisjes en vrouwen zich steeds meer doen gelden in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, zullen ze wellicht ook op het terrein van misdaad en geweld hun achterstand gaan inhalen. Het Apeldoornse meisjesgeweld is koren op de molen voor wie deze emancipatiehypothese bevestigd wil zien.⁵

Toch is, zo moeten we constateren, ondanks al deze ingrediënten, de Apeldoornse meidenbende geen echte hype geworden, hoewel het er even

op leek. In een al oud maar nog altijd leerzaam artikel over de opkomst en ondergang van een publiciteitsgolf over geweld tegen ouderen, beschrijft Fishman hoe incidenten kunnen uitgroeien tot wat wij nu een hype noemen, of ook niet.⁶ Om te beginnen lopen overtredingen en misdrijven waar geweld aan te pas komt, die op straat worden gepleegd en waarbij onschuldige slachtoffers vallen veel meer kans op publieke aandacht dan zoiets gewoons als winkeldiefstal of zo verborgen als geweld binnen het gezin. Maar zulke incidenten worden pas echt interessant als er een thema van te maken valt, als ze opgevoerd kunnen worden als voorbeelden van een algemener verschijnsel. Meisjesgeweld of meisjesterreur zou heel goed zo'n thema kunnen zijn. En, zoals we zagen, op het Apeldoornse politiebureau werd het dat ook: op zichzelf relatief onschuldige incidenten kregen pas betekenis toen ze onder de noemer meisjesterreur werden gerangschikt. Daarmee werd de Apeldoornse meidenbende een nieuwsfeit. Een nieuwsfeit dat leek te kunnen uitgroeien tot veel meer.

Voor een publiciteitsgolf of mediahype zijn voldoende journalisten nodig die over de zaak willen schrijven. Die op zoek gaan naar nieuwe feiten die opgevoerd kunnen worden als bewijs dat het hier niet om incidenten maar om een trend gaat, in dit geval een toename van geweld en terreur door meisjes, al dan niet in verband gebracht met emancipatie. Dat vereist, zo zegt Fishman, een constante stroom van incidenten die zich daarvoor lenen. En daar loopt het bij het meisjesgeweld al spaak. Die incidenten zijn er niet of er wordt niet hard genoeg naar gezocht. *De Telegraaf* probeert het overigens wel. 'Steeds meer vrouwen en meisjes crimineel' constateert deze krant op 19 februari 1996 in een artikel waarin de 'bende allochtone meisjes' in Apeldoorn gekoppeld wordt aan een overval op een sigarenzaak in Enschede door een vrouw van 25 jaar en aan cijfers die bij het Ministerie van Justitie werden opgevraagd over geweldsmisdrijven, vermogensdelicten en cellen voor vrouwelijke gedetineerden. In komkommertijd zou er wellicht harder gezocht zijn naar incidenten. In zijn analyse van 'het kustgeweld' dat in de zomer van 1984 langs de Nederlandse stranden zou zijn getrokken, laat criminoloog Herman Franke overtuigend zien hoe van kleine incidenten groot nieuws gemaakt kan worden.⁷ Maar in februari en maart 1996 was het geen komkommertijd en moest het meisjesgeweld concurreren met berichtgeving over de rechtsgang van de Venlose bende die veel spectaculairder misdrijven en intrigerender onderlinge betrekkingen te bieden had en met bij voorbeeld de strijd tussen de getuigendeskundigen in de fameuse balpenmoord.

Het wordt hun wel vaak verweten, maar journalisten alleen maken geen hype. Er zijn ook autoriteiten en deskundigen nodig die daaraan, uit welbegrepen eigenbelang, mee willen werken.⁸ Om te beginnen is een

coöperatieve houding van de politie vereist. De politie heeft, aldus Fishman, een *veto power* en een *enabling power* als het gaat om het op gang komen van een misdaadgolf in de media. In het Apeldoornse geval was die medewerking aanvankelijk optimaal. Een persbericht van de Apeldoornse politie bracht de zaak in de publiciteit. De politiewoordvoerder was ervan overtuigd groot nieuws te hebben: "Zoiets hebben we nog nooit meegeemaakt", citeert de lokale krant de voorlichter. En vervolgt 'Volgens de politie betreft het een zaak die in den lande zijn weerga niet kent' (*Apeldoornse Courant*, 14 februari 1996).

Na de politie zijn ook andere autoriteiten aan de beurt om hun reacties te geven en de ernst van de situatie te taxeren. Autoriteiten moeten een misdaadgolf realiteitswaarde geven, zoals Fishman dat noemt. Ook dat kwam in Apeldoorn niet echt van de grond. Woordvoerders van Apeldoornse middelbare scholen reageerden uiterst terughoudend. Slechts één rector onderschrijft dat het gebruik van geweld een probleem is op middelbare scholen en meldt dat ze daar op haar school ook gericht iets aan doen. Sinds anderhalf jaar volgen ze daar de 'vierkante aanpak' van 'kleine criminaliteit', waarbij vier partijen - ouders, school, politie en hulpverleners - betrokken zijn (*Apeldoornse Courant*, 15 februari 1996). De teneur van haar verhaal is: er zijn wel eens problemen maar daar wordt aan gewerkt. Of, zoals *de Volkskrant* haar citeert: '(...) er is geen reden tot paniek. Dit gebeurt in elke stad. Het spreekt nu alleen tot de verbeelding, omdat het om meisjes gaat' (15 februari 1996). Ook hulpverleners die naar hun reactie wordt gevraagd, neigen meer tot relativering van de berichten dan dat ze de kans grijpen zich te profileren als professionele bestrijders van een nieuw sociaal probleem. De directeur van een Apeldoorns jongeren centrum weet niets van een meidenbende (*Het Parool*, 28 februari 1996) en een woordvoerder van de lokale Stichting Wisselwerk weerspreekt in het *Algemeen Dagblad* dat het om 'een echte bende' zou gaan die 'willekeurige' slachtoffers zou maken, wat de krant er overigens niet van weerhoudt het bericht te voorzien van de kop 'Jacht op meisjesbende' (28-2-96). De orthopedagoge van het RIAGG die door veel journalisten wordt benaderd, benadrukt steeds dat hier wel degelijk iets aan de hand is en dat daders vaak ook slachtoffers zijn (*de Volkskrant*, 15 februari 1996, *De Telegraaf*, 16 februari 1996). Maar in latere interviews neemt ze ook graag de gelegenheid te baat af te rekenen met de misvatting dat discriminatie en etnische tegenstellingen een doorslaggevende rol zouden hebben gespeeld; niet alleen allochtone, ook autochtone meisjes maakten zich schuldig aan intimidatie en geweld (*Het Parool*, 28 februari 1996; *Apeldoornse Courant*, 4 april 1996). Ook dat kan niet anders geïnterpreteerd worden dan als een poging tot relativering van alle opschudding.

Dergelijke relativiserende geluiden werden in de reacties op het kustgeweld in de zomer van 1984 veel minder gehoord. En dat werd wel een hype. Daar grepen de autoriteiten - in het bijzonder de burgemeesters van de betreffende kustgemeentes - hun kans hun roep om meer politiekracht bij te zetten. Franke laat zien hoe de ophef over een aantal vechtpartijen, waarover de kranten onder de noemer 'kustgeweld' niet uitgeschreven raakten, de bestuurders in staat stelde een kwestie die al jaren speelde - te weinig politiepersoneel in de drukke zomermaanden - opnieuw en nu met succes aan de orde te stellen.

Bij het ontleden van deze sociale reacties maakt Franke dankbaar gebruik van het werk van de criminoloog Stanley Cohen. Cohen beschrijft de ophef over vechtende jongeren - *mods* en *rockers* - aan de Engelse oostkust in de zomer van 1964.⁹ Hij onderscheidt verschillende technieken waarvan de media zich bedienen en die bijdragen tot het oproepen en in stand houden van een morele paniekstemming. Cohen gebruikt daarbij het begrip *sensitization*, het gevoelig maken van het publiek voor bepaalde incidenten. Dat kan door *over-reporting*, wanneer berichten die anders de krant niet gehaald hadden, nu wel nieuws worden. Door *retrospectieve interpretatie*, waarbij eerdere incidenten opnieuw geïnterpreteerd worden, zodat ze onder dezelfde noemer kunnen worden gebracht. Een andere techniek om de verontrusting aan te wakkeren is *widening the net*: door geografische uitbreiding van het verschijnsel - een incident op de Veluwe scharen onder kustgeweld - maar ook door de inhoud ervan op te rekken - een bericht over winkeldiefstal opvoeren onder de noemer meisjesterreur. Ook de berichtgeving over *non-events* kan ingezet worden bij het creëren van een hype, zo kan het relativiserende commentaar van een nuchtere deskundige, door er een tendentieuze kop boven te plaatsen, ingezet worden om de onrust gaande te houden.

Al deze technieken vallen in de Apeldoornse zaak wel te herkennen, maar echt fanatiek worden ze niet gebruikt en tot grote morele paniek heeft het niet geleid. Hoewel het fenomeen 'meisjesterreur' minstens zo spraakmakend is als het verschijnsel 'kustgeweld', liep de aanvankelijk hoog oplopende zaak rond 'de Apeldoornse meidenbende' al snel met een sisser af. Het begon allemaal met een paar incidenten waarbij harde woorden en soms rake klappen vielen tussen groepjes meisjes in de winkelstraten van Apeldoorn. Deze schermutselingen werden aanvankelijk op het plaatselijke politiebureau - voor zover ze daar al gemeld werden - niet erg hoog opgenomen. Dat veranderde toen er meer meldingen binnenvielen: dit waren geen incidenten meer. Via retrospectieve interpretatie werd 'de Apeldoornse meidenbende' onderwerp van politieonderzoek en vervolgens van journalistieke belangstelling, uiterst gretige belangstelling

zelfs. Maar de volgende stap: die van Apeldoornse bende naar een landelijke trend van toenemend meisjesgeweld is niet of nauwelijks gezet, van *widening the net* was niet of nauwelijks sprake. Er waren blijkbaar te weinig andere incidenten die opgevoerd konden worden als het zoveelste voorbeeld van het gewelddadiger worden van meisjes, of er waren te weinig journalisten die daar hard genoeg naar zochten en te weinig politiewoordvoerders die materiaal aanleverden. Zo bleef de zaak een Apeldoornse aangelegenheid en daar waren te weinig autoriteiten, hulpverleners of deskundigen die er belang bij hadden de kwestie in het nieuws te houden en onder de aandacht te brengen. Er lijkt eerder sprake van het tegendeel.

Gesloten gelederen en tegenbelangen

Ondanks de populariteit van het begrip *girlpower*, dat verwijst naar andere eigenschappen dan de onschuld en meegaandheid van de heldinnen uit de Witte Ravenpockets, gelden geweld en dreigen met geweld nog steeds als niet-meisjesachtig gedrag. Agressie past binnen de genderidentiteit van jongens, niet binnen die van meisjes. Wat dat betreft is winkeldiefstal een delict dat veel minder in strijd is met het idee van meisjesachtigheid of vrouwelijkheid. Hoewel de financiële schade die meisjes jaarlijks aanrichten door winkeldiefstal aanzienlijk moet zijn, blijft het veel minder spraakmakend dan agressieve delicten. Dat verschil in verontrusting valt niet alleen te verklaren door het verschil in ernst van het delict. Ook de mate waarin het als rolbevestigend of juist roldoorbrekend kan worden uitgelegd draagt bij aan de mate van verontrusting. Meisjes die geweld gebruiken zijn bijzonder en kunnen nog steeds rekenen op veel commotie. Dat geldt ook voor de Apeldoornse meisjes.

Wat de Apeldoornse zaak extra bijzonder maakt is dat het donkere meisjes zouden zijn die het hadden voorzien op blonde leeftijdsgenoten. Volgens de officier van justitie maakte juist die etnische kant van de zaak dat het publicitair allemaal zo uit de hand liep, de internationale belangstelling was vooral daardoor gewekt.¹⁰ Daar zou ik aan toe willen voegen dat de veronderstelde etnische tegenstelling tegelijkertijd de reden was waarom de zaak weer net zo snel uit de publieke belangstelling verdween. De angst beschuldigd te worden van discriminatie en voor verstoorde verhoudingen met de plaatselijke migrantengemeenschappen zorgden bij de lokale autoriteiten voor extra terughoudendheid tegenover de pers. Al snel werd al het mogelijke in het werk gesteld om te ontzenuwen dat het hier om geweld van zwart tegen wit, van allochtone tegen autochtone meisjes zou gaan. Maar wie de processen verbaal leest, kan er niet onderuit dat de gehoorde

meisjes, zowel de slachtoffers als de verdachten, regelmatig discriminatie noemen als aanleiding van de gemelde schermutseling. De verdachten beschuldigen hun slachtoffers van discriminerende opmerkingen die afgestraft moeten worden.

Zo vertelt één van de slachtoffers over haar, overigens ontkenkende, belagers: 'Zij riepen tegen mij dat ik een stomme kaaskop was, (...) geen respect voor hun had (...), zou discrimineren'. En daarvoor moest ze gestraft worden. Een ander vertelt dat ze op koopavond door een paar buitenlandse meisjes werd tegengehouden met de tekst: 'Jij had nogal een grote bek laatst tegen mij hè', waarop beschuldigingen van discriminatie volgden en de mededeling dat ze geld wilden zien. Eén van de verdachten verklaart hierover: 'We wilden de meisjes in ieder geval sarren en pesten'. Dat 'geld' en dat gedoe over 'buitenlanders' waren 'smoesjes'. Met het taboe op discriminatie probeerden allochtone Apeldoornse meisjes hun autochtone leeftijdsgenoten uit de tent te lokken. Maar dat was, zoals de Apeldoornse autoriteiten niet nalaten te benadrukken, inderdaad niet steeds het geval. Er waren ook verschillende incidenten waarbij autochtone meisjes onder elkaar slaags raakten of waarbij met andere argumenten klappen werden uitgedeeld: 'omdat ze teveel naar de kont van mijn vriendin had gekeken', 'omdat ze trut had gezegd' of 'omdat ze geroddeld had'. Wanneer discriminatie wel als argument genoemd wordt, wordt dat door de verdachten soms ook weer gerelativeerd: 'We zochten gewoon een aanleiding'. Die relativeringen zijn door de toeleveranciers van nieuws - de streng geredigeerde persberichten van de (nieuwe) politievoorlichter - gretig overgenomen.

Discriminatie speelde wel degelijk een rol in de Apeldoornse zaak, dat wil zeggen: het taboe op discriminatie. Fishman en Franke analyseren in hun studies over een hype rond respectievelijk geweld tegen ouderen en kustgeweld de belangen van verschillende partijen - zoals journalisten, politiefunctionarissen, gezagsdragers en hulpverleners - bij het aanwakkeren van morele paniek. In de zaak van de 'Apeldoornse meidenbende', die niet uitgroeide tot een hype, valt te wijzen op de tegenbelangen van verschillende partijen. Een gewichtig tegenbelang van lokale autoriteiten en functionarissen was het taboe op discriminatie, de angst beschuldigd te worden van racisme en de vrees dat al te veel aandacht voor de zaak als politiek incorrect zou worden uitgelegd.

Noten

- 1 De voorlichter deed deze uitspraak tegenover een journaliste van de Gemeenschappelijk Pers Dienst (GPD). Het artikel dat zij over de zaak schreef verscheen, zoals dat gaat met GPD-kopij, in verschillende regionale kranten.
 2. Het Openbaar Ministerie heeft toestemming verleend voor inzage in de betreffende strafdossiers. Een van de voorwaarden waaraan de onderzoeker zich daarmee dient te houden is dat hij/zij geen contact opneemt met de personen op wie de ter inzage gegeven documenten betrekking hebben.
 3. De namen in dit verhaal zijn, om redenen van privacy, gefingeerd.
 4. In een persbericht van het Arrondissementsparket Zutphen (13 september 1996) wordt meegedeeld dat één zaak werd aangehouden. Uit de dossiers blijkt dat de kinderrechter in oktober 1996 nog twee uitspraken doet in deze kwestie: beide verdachten worden veroordeeld tot vier maanden deels voorwaardelijke jeugddetentie met aftrek.
 5. Zie ook Carolien Bouw: 'Misdadige meisjes', *Tijdschrift voor Criminologie* jrg. 37, nr. 2, 124-137 (1995); Darrell Steffensmeier & Emilie Allan: 'Gender and Crime: Toward a Gendered Theory of Female Offending', *Annual Review of Sociology*, 22, 459-487 (1996).
 6. Mark Fishman: 'Crime waves as ideology', *Social Problems*, 25, 531-543 (1978).
 7. Herman Franke: 'Kustgeweld of mediageweld?', *Intermediair*, jrg. 22, nr. 24, 13 juni 1986 en 'Rampsferen en paniekstemmingen', *Intermediair*, jrg. 22, nr. 25, 20 juni 1986.
 8. Vergelijk Jan-Willem Gerritsen & Geert de Vries 'Hinderkracht en ondernemerschap. Een historische sociologie van sociale problemen', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, jrg. 21, nr. 2, 3-29 (1994).
 9. Stanley Cohen, *Folk Devils and Moral Panics; The creation of the Mods and Rockers*. Oxford, 1972/1980.
 10. Gesprek met de Zutphense officier van justitie mw. Willemsen, dd 22 mei 1997.
-